

јул 2002.

Alenka Šivic-Dular, *Besedna družina iz korena *god- v slovanskih jeziki*, Založba ZRC, Ljubljana 1999, 223. str.

Монографија *Besedna družina iz korena *god- v slovanskih jeziki* једна је од ретких у словенској етимолошкој науци која има за циљ да опише и објасни мрежу значења свих лексема проистеклих из једног корена, значењске односе тих лексема унутар једног језика и у читавом систему словенских језика.

Оваквим приступом аутор Аленка Шивиц-Дулар¹ има за циљ не само да укаже на значењску разноврсност која одликује лексичку породицу са коренском морфемом **god-* и њеном творбеном варијантом **gad-*, него и да на основу семантичке анализе одреди правце развоја значења унутар ове породице. При одређивању праваца развоја, аутор узима у обзир више критеријума: а) поштовање хронологије бележења одређеног значења, б) анализу значењске мотивације за сваку од семантичких реализација у њеном семантичком пољу, в) типологију семантичких развоја, г) уочавање законитости истовременог појављивања два или више значења исте лексеме, д) праћење односа између семантичких реализација код глагола (као централних носилаца значењског садржаја у породици речи) и семантичких реализација у њиховим изведеницама (које нису увек идентичне са онима код глагола, али могу указивати на старија значења глагола), ђ) рачунање на могућности секундарног семантичког додира између појединих чланова значењске породице речи, е) етимолошке и упоредноисторијске разлоге (стр. 189). Осим успостављања значењске мреже речи са кореном **god-* у сваком

¹ Аленка Шивиц-Дулар је ванредни професор на Катедри за упоредну словенску лингвистику на Одсеку за словенске језике и књижевности Филозофског факултета у Љубљани. У област њеног научног интересовања улазе етимологија, историјска семантика, као и посебна питања везана за фонетски облик, прозодију и творбу речи у словенским и нарочито јужнословенским језицима, првенствено са становишта лингвистичке типологије и ареалне лингвистике.

од словенских језика и у словенским језицима као целини, циљ на овај начин извршене анализе био је и да се у оквиру те мреже одреди релативни положај сваке од лексема у односу на друге.

Анализа се заснива на лексичкој грађи добијеној из речника словенских језика — речника народног и стандардног језика, историјских, фразеолошких и етимолошких, као и из научне литературе. Грађа је ограничена само на глаголе и заједничке именице, пошто је и тако била довољно обимна, док властите именице нису узимане у обзир и зато што због своје семантичке испражњености не пружају никакве нове информације.

Након детаљног описа досадашњих проучавања проблема следи анализа која је подељена на седам поглавља; у сваком од њих разматра се по једна лексема (или група сродних лексема) са коренском основом *god- (/ *gad-): 1. *goditi (se) -itъ (se), 2. *godilti (se), goditъ (se), 3. *godъ goda, *godina, *godišće, 4. *gadati (se) -ajetъ (se), 5. *godati (se) -ajetъ (se), 6. god(ъ)lati (se) -ajetъ (se), 7. глаголи с коренским морфемама *gan- и *gon-. Будући да ова лексичка породица има првенствено глаголски карактер, значењска анализа је усмерена пре свега на глаголе, као и на њихове најважније изведенице. Због свог значаја за семантичку мрежу ове лексичке породице, у посебном поглављу разматра се општесловенска именица *godъ и њени творбени облици *godina и *godišće.

У оквиру поменутих целина, А. Шивиц-Дулар на прегледан начин излаже грађу из сваког од словенских језика; предочени материјал прате ауторови закључци о морфолошким и значењским односима одређене лексеме у оквиру сваког од словенских језика. Набројани су и сви предлози који се везују за обрађене лексеме и одређене значењске нијансе које се творбеним механизмима успостављају. На крају сваког од поглавља сажето се дају закључци који произилазе из поређења са другим словенским језицима.

Из представљене анализе, аутор изводи следеће закључке за сваку од лексема, тј. лексичких група:

1. Типолошка анализа семантичког поља словенског глагола *goditi -itъ наводи на закључак да су лексеме из овог семантичког поља често мотивисане представом о *додуру*, тј. да су везане са значењем 'узети, зграбити, ухватити', 'погодити (циљ)', 'мерити'. Значења префигираних форми од глагола *goditi (se) могу се груписати у три целине: 1) 'погађати се / договарати се (о нечему)'; овакво значење повезано је са три социолошке категорије — погађање при куповини, договарање око прихватања посла и уговарање свадбе, од којих аутор последње сматра најстаријим и социолошки најважнијим 2) 'погађа-

ти, предсказивати' 3) 'десити се, случајно се негде наћи'. Аутор семантичку компоненту додира сматра веома значајном за развој семантике породице речи изведене из корена **god-* и на основу значењске анализе ове породице речи у словенским језицима долази до закључка да и у балтичким и германским језицима код речи са ие. основном **ghodh-* треба поћи од значења 'здружити' (германски), односно 'здружити' или 'погодити, ударити' (балтички и словенски језици).

2. Нема довољно лингвистичких основа за прасловенску реконструкцију глагола **goděti -itъ / ějtъ-* она је настала секундарно само у лужичким језицима.

3. Код именице **godъ* преовлађују значења која се односе на временске појмове, тј. временске одељке различитог трајања, и тесно су повезана са значењем *одговарајућег, њогадног времена*. То указује на могућност да именица **godъ* произилази из првобитног значења глагола **-goditi* 'погодити се', при чему би онда њено значење било 'погодно време за погађање (око женидбе)'. Ово 'погодно време' је код Словена било традиционално везано за рану јесен, и то значење би могло бити полазно при настанку осталих значења именице **-godъ* као што су празници (у зимском периоду) > 'празник (уопште)', затим 'период, време', 'година (аннус)' и други краћи временски одељци.

4. Глагол **gadati -ajetъ* посведочен је у свим словенским језицима осим у српском и хрватском и аутор код овог глагола утврђује три значењска комплекса: 1) етимолошки најстарије 'погађати, тражити одговор (у мислима)', 2) 'говорити, ћаскати', 3) 'препирати се'.

5. Глагол *godati, -ajetъ* исказује значења 'погађати', 'одговарати', 'предсказивати', 'догађати се', 'добро успевати' и 'погодити се'.

6. Глагол *god(ъ)lati, -ajetъ* је релативно касна и ареално ограничена изведеница од именице *god(ъ)lo*.

7. Коренску морфему **gan-* и **gon-* садрже глаголи **ganqti, *gonqti, *ganati* и **gonati*. Ови глаголи првобитно значе 'погодити, погађати у смислу тражити решење' и несумњиво су у етимолошкој и творбеној вези са глаголима **gadati* и **goditi*.

Наведени закључци износе се у завршном поглављу и произилазе из анализе значења сваке од наведених лексема у појединим словенским језицима. По мишљењу А. Шивиц-Дулар, овакав поступак најпримеренији је проучавању комплекса значења у оквиру породице речи са истом коренском морфемом: резултате семантичке анализе породице речи са кореном **god-* у појединим словенским језицима могуће је применити на реконструкцију првобитних значења за читаву групу словенских језика; тек тако реконструисана значења могу се

поредити са значењима у другим групама језика (нпр. балтичким, германским итд.) (стр. 15).

Један од несумњивих квалитета ове књиге је веома добра и систематична организација грађе и излагања, због чега је могуће с лакоћом пратити изложену анализу, иако је лексички материјал на коме је спроведена изузетно обиман.

Проучавање породице речи са коренском морфемом *god- аутор заснива на упоредноисторијској методи, карактеристичној за проучавање ове врсте језичког материјала. Етимолошка и семантичка анализа постављене су у шири културолошки и социјално-историјски оквир (што се види већ из подналова књиге *Pomenoslovna razčlemba v kulturološkem kontekstu*). Такав приступ лексичком материјалу и тумачењу чисто лингвистичких факата даје нову димензију и већи квалитет.

Београд

Тања Пејровић